

Моя профессиональная
карьера

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

ISSN
2782-4365

Проверить
номер:

Научно-образовательный электронный журнал

ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ

Выпуск №66-4 (том 1)
(сентябрь, 2025)

Google
Scholar

Проверить индексацию статьи. Сайт: mpcareer.ru/google

Периодичность выпуска: 1 раз в неделю
Сайт: mpcareer.ru/oinv21veke. Почта: obrmpcareer@mail.ru

Международный научно-образовательный
электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ»

ISSN 2782-4365

УДК 37

ББК 94

**Международный научно-образовательный электронный журнал
«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». Выпуск №66-4 (том 1) (сентябрь,
2025). Дата выхода в свет: 29.09.2025.**

Сборник содержит научные статьи отечественных и зарубежных авторов по экономическим, техническим, философским, юридическим и другим наукам.

Миссия научно-образовательного электронного журнала «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ» состоит в поддержке интереса читателей к оригинальным исследованиям и инновационным подходам в различных тематических направлениях, которые способствуют распространению лучшей отечественной и зарубежной практики в интернет пространстве.

Целевая аудитория журнала охватывает работников сферы образования (воспитателей, педагогов, учителей, руководителей кружков), школьников, студентов, интересующихся вопросами, освещаемыми в журнале.

Материалы публикуются в авторской редакции. За соблюдение законов об интеллектуальной собственности и за содержание статей ответственность несут авторы статей. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов статей. При использовании и заимствовании материалов ссылка на издание обязательна.

© ООО «МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА»

© Коллектив авторов

Олтаев Ш.С. РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА МАМЛАКАТГА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ	522
Олтаев Ш.С. РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ТАЪЛИМ ХИЗМАТЛАРИ СОҲАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ	536
Soltanov Kakamyrat, Soltanova Nazik, Nurmammedova Jemal THE IMPACT OF HANDS-ON SCIENTIFIC EXPERIMENTS ON ENGLISH SPEAKING AND WRITING SKILLS	547
Бабаева Гулендам, Гарягдыева Гуллер ОРГАНИЧЕСКОЕ САДОВОДСТВО: ПРИНЦИПЫ И ПРАКТИКИ ЭКОЛОГИЧЕСКИ ЧИСТОГО ВЫРАЩИВАНИЯ	550
Базарбаев Улугбек, Касымова Гульнабат, Текаева Гульджамиле СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ АВТОМАТИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА	553
Овлягулыев Эсет, Анныров Мухамметнур, Ашырова Алемджохан, Мыратдурдыева Оразгуль НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В САДОВОДСТВЕ: СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ И ИНСТРУМЕНТЫ	556
Гарадурдыев Мекан ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО КАК ФАКТОР КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ	559
Амангельдыева Гульширин Тойчиевна РОЛЬ МАТЕМАТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В РАЗВИТИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СИСТЕМ	562
Багшыев Аннамухаммет Акмухаммедович, Амангельдыева Гульширин Тойчиевна ПРИМЕНЕНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИИ ИНЖЕНЕРНОЙ МАТЕМАТИКЕ	568
Амангельдыева Гульширин Тойчиевна, Атамурадова Энеш Атамурадовна ИНЖЕНЕРНОЕ МЫШЛЕНИЕ, МАТЕМАТИКА И ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ТОЧКИ ПЕРЕСЕЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	574
Джапаров Ягуп, Аннабаева Гульджемал, Чорлиева Лачин, Аннагельдиев Ыхлас ГИДРОТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	581
Даррынова Хатыджа, Гурбанова Мерджен, Аширова Алма, Акмырадова Арзув ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА В ТУРКМЕНИСТАНЕ	584

ФИО автора(-ов): *Олтаев Ш.С. - СамИСИ доценти, и.ф.н.*

Название публикации: «РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА МАМЛАКАТГА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИ ЖАЛБ ЭТИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ»

Аннотация: ушбу мақолада рақамли иқтисодиёт шароитида мамлакатга инвестицияларни жалб этишнинг амалий жиҳатлари тадқиқ этилган. Инчунин мақолада молиявий глобаллашув, молия бозори турлари, давлат инвестицияларини бошқариш тизими ёритиб берилган. Шунингдек, хорижий мамлакатларда инвестиция киритиш борасида амалга оширилаётган кенг ислохотлар ва кутилаётган натижалар таҳлили берилган.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, молия, иқтисод, инвестиция оқими, хорижий тажриба, ижтимоий-иқтисодий ўсиш, глобаллашув, молия бозори, бошқариш тизими.

Кириш. Ўзбекистон Республикаси ҳудудларининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг молиявий-иқтисодий асоси тизимли равишда олиб борилиши зарур бўлган ҳудудий инвестицион сиёсат ҳисобланади. Ҳудудий инвестицион сиёсат стратегик мақсадларини тўғри белгилаш, ушбу мақсадни самарали реализация қилишга йўналтирилган вазифалар алгоритминини ишлаб чиқиш ҳамда оптимал инвестицион менежмент тизимини шакллантириш ҳудудий ижтимоий-иқтисодий ривожланишни тўғри ташкил қилишни бош омили ҳисобланади.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, ҳудудий инвестицион фаолиятни бошқариш самарадорлиги ҳудудий инвестицион сиёсатни самарали реализация қилишнинг муҳим институционал асоси ҳисоблансада, бошқариш самарадорлигининг асосий детерминантлари инвестицияларнинг турли мезонлари бўйича самарадорлиги орқали баҳоланади.

Инвестициялар самарадорлиги маълум лойиҳаларни реализация қилиш орқали олинadиган аниқ қиймат эквивалентлари ёки жамият кўриши мумкин бўладиган ижтимоий-иқтисодий нафтлилик билан белгиланиши мумкин.

Фаол инвестиция сиёсати ҳар қандай давлат иқтисодиётини юксалтириш ва юксалтиришнинг энг самарали воситаларидан бири ҳисобланади. Бинобарин, миллий бухгалтерия ҳисоби стандартларига (МБС) мувофиқ тузилган молиявий ҳисоботларни УФРС талабларига мувофиқлаштиришга ўзгартириш ҳозирда катта аҳамиятга эга. Ушбу ҳаракат инвесторларни ўзига жалб қилади ва корхона ва компанияларнинг келажакдаги молиявий бозорлардаги фаолияти ҳақида муҳим маълумотларни тақдим этади. Шундай қилиб, молиявий воситаларни ҳисобга олиш ва тегишли маълумотларни молиявий ҳисоботларда тақдим этиш бўйича халқаро амалиётни ўрганиш катта аҳамиятга эга.

Давлат инвестицияларини бошқариш тизими бошқарув усуллари ва воситаларидан фойдаланган ҳолда ҳудудий инвестиция фаолияти иштирокчилари билан ўзаро алоқадорликка асосланади. Ҳудудий инвестициялар тизими эса минтақа иқтисодиётининг реал секторига хизмат қилади, уни ўз ресурслари ва ресурслари билан тўлдирди. Бу ўз навбатида ҳудуд инвестицион фаолиятининг элементи ҳисобланган конкрет лойиҳалар самарадорлигини баҳолаш орқали инвестицияларни ҳудудий тараққиётга таъсирининг самарадорлигини баҳолаш тизимини тақозо қилади.

Давлат томонидан қишлоқ хўжалигига инвестицияларни рағбатлантириш чоралари тармоққа инвестицияларни кўпайтиришнинг самарали усуллари билан биридир. Инвестицияларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш сиёсатининг кўлами ҳар бир мамлакатнинг тармоққа хос бўлган нисбий афзалликлари ва қишлоқ хўжалиги салоҳиятидан фойдаланиш имкониятларига боғлиқдир. Қишлоқ хўжалигидаги нисбий афзалликлар Ўзбекистон шароитида озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, аҳоли даромадларини ошириш, улар бандлигини таъминлаш билан бир қаторда миллий иқтисодиётнинг экспорт салоҳиятини оширишда улкан имкониятларга эга тармоқлардан биридир. Бунинг учун қулай инвестиция муҳити ва самарали рискларни бошқариш тизими талаб қилинади.

Экстенсив ривожланиш учун чекланган имкониятларни ҳисобга олган ҳолда, қишлоқ хўжалигининг ўсиши кўп жиҳатдан жисмоний, инсон ва

интеллектуал капиталга инвестициялар орқали қўллаб-қувватланадиган унумдорликнинг ўсишига боғлиқ бўлади.

Тадқиқот методологияси. Ушбу мақолада мамлакатимизга инвестицияларни жалб қилиш ва улардан самарали фойдаланиш йўллари бўйича мавжуд бўлган илмий тадқиқотлар, хорижий мамлакатлар тажрибаси ўрганилган, статистик маълумотларни ва иқтисодий жиҳатдан таққослаш ва таҳлил қилиш, мантиқий фикрлаш, илмий абстракциялаш, маълумотни гуруҳлаш, анализ ва синтез, индукция ва дедукция усулларида кенг фойдаланилган.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. В. Сниска, И. Зйкиене тадқиқотларида инвестициявий жозибатор шаҳарнинг тавсифи ва инвестицион жозибаторликни ташкил этувчи омиллар келтирилган. Мамлакатнинг инвестициялар учун жозибаторлигининг назарий ва тадбиркорлар томонидан аниқланган хусусиятларини ўрганган ва инвестиция учун мамлакатни танлашга малакали ишчи кучининг мавжудлиги ва унинг харажатлари, ресурслар нархи ва бозордаги рақобат таъсир қилади деб ҳисоблайди[1].

Г. Илие потенциал инвесторларни жалб қилиш учун, контент, яъни бизнес маълумотлари муҳим элементлигини, реклама самарадорлиги унчалик муҳим эмаслигини кўрсатган. Инвестицияларни жалб қилиш учун бизнес қарорларига таъсир қилувчи омиллар ҳақида маълумот тўплаш ёки тадқиқ қилиш учун вақт керак ва кейинчалик уни янгилаб туриш учун маҳсус ходимдан хизмат кўрсатилиши керак деб билади. Тақдим этилган маълумотлар мамлакатнинг иқтисодий ва сиёсий жозибаторлигини, имкониятларни ва қўллаб-қувватлаши тўғрисидаги маълумотларни, бизнесни ташкил этиш ва бошқариш учун қадамлар ва харажатларнинг тўлиқ тавсифини ўз ичига олиши керак [2].

Д.А. Мячин ва бошқалар ўрганилаётган объектларнинг инвестицион жозибаторлигининг минтақавий ўзига хос хусусиятларини аниқлаш ушбу соҳалардаги кичик бизнеснинг ҳолати билан таққослаганда амалга оширилиши ва қулай инвестиция муҳитини яратишда кичик бизнесни ривожлантиришнинг аҳамиятини кўрсатиб берган [3].

Н.Добрианска, Л.Торишнялар иқтисодий фаолият турлари бўйича минтақанинг инвестиция ресурсларини таҳлил қилишни амалга оширишни, мамлакатнинг инвестициялар ҳажмини географик таркибини таҳлил қилиб ўрганади. Молиялаштириш манбалари бўйича капитал қўйилмаларнинг динамикаси ва улушини тақдим этади. Инвестиция фаолиятининг назарий, услубий ва амалий тамойилларини ўрганиб уни такомиллаштириш бўйича таклифлар бериб ўтади. Қулай инвестиция муҳитини яратишнинг асосий йўналишларини асослаб бериб, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг стратегик йўналиши сифатида инвестицияларни жалб қилишни такомиллаштириш йўллари тақлиф этган[4].

О.А. Булакова, А.В. Заступовлар илмий ишларида иқтисодиётга инвестицияларни жалб қилиш жараёни, минтақанинг инвестицион жозибадорлиги, инновацион салоҳиятни ошириш асосида иқтисодиётни ривожлантириш механизмларини бошқаришни такомиллаштириш билан боғлиқ масалалар баён этилган. Инвестицияларни жалб қилиш алгоритмининг замонавий усуллари тақлиф этилади, тармоқлараро ва минтақавий даражадаги корхоналарнинг инвестиция фаолиятини фаоллаштиришга ёрдам берадиган омилларни кўриб чиқадилар. Унинг ўзгариши мамлакатда олиб борилаётган таркибий иқтисодий сиёсат тенденциясини акс эттиришини таъкидлашган[5].

М.К. Алишеровна инвестиция сиёсати миллий иқтисодиёт, саноат ва минтақалар ривожланишига мос келсагина кутилган натижаларни беради. Инвесторларнинг ҳудудларни ривожлантиришга сармоя киритиши учун қулай ташкилий-ҳуқуқий муҳитни яратиш бугунги куннинг энг муҳим масалаларидан биридир деб билади [6].

И.О. Каримов Ўзбекистон Республикасида инвестиция лойиҳаларининг ҳолатини таҳлил қилади ва уларнинг самарадорлигини ошириш бўйича тавсиялар бериб ўтади. Иқтисодиётга инвестицияларни жалб қилишни ривожлантириш учун, биринчи навбатда, иқтисодиётнинг ташкилий ва технологик контекстини самарали ташкил этиш, нодавлат инвестицияларга эътибор қаратиш зарур. Худди шу тарзда, тармоқ менежерлари жорий

лойиҳаларни амалга оширишни тезлаштириш ва қўшимча инвестиция лойиҳалари бўйича ишларни ташкил этиш учун ушбу ҳудуддаги корхоналар билан биргаликда ҳаракат қилишлари зарур деган фикрни бериб ўтади [7].

Ф.У.Умаров тадқиқотларида иқтисодиётнинг тегишли тармоқ ва соҳаларига хорижий инвестиция жалб қилиш кўламини кенгайтиришнинг ташкилий- иқтисодий механизмлари ва ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинади [8].

А.Бурханов тадқиқотлари орқали ҳудудларга хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг илмий-назарий жиҳатлари ўрганилиб, ҳудудларга хорижий инвестицияларни жалб этишнинг муаммоли жиҳатлари асосланган ҳамда уларни бартараф этишга қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган [9].

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Ўзбекистон молия бозори глобаллашув даврида бўлиб, товар, ишчи кучи, валюта ва молиявий воситаларнинг миллий бозорлари ўртасидаги ўзаро боғлиқлик билан ажралиб туради.

Глобаллашув инкор этиб бўлмайдиган ва ҳамма нарсани қамраб олувчи ҳодиса бўлиб, унинг узлуксиз ўсиши ва 21-асрдаги глобал ижтимоий-иқтисодий таъсири билан тавсифланади. Бу давом этаётган кенгайиш, асосан, 2025-йилгача бутун дунёга глобаллашувни самарали тарзда татбиқ этувчи энг ривожланган давлатлар томонидан бошқарилади [10]. Айниқса, бу глобаллашув мамлакатлари трансмиллий корпорациялар (ТМК) билан бирга бозорлар устидан ҳукмронлигини кучайтириб, иқтисод ва потенциал бузилишларга олиб келади. Бу глобаллашаётган мамлакатлар ўз ҳудудлари ва иқтисодиётларида ички бозорларни ривожлантириш ва мустақамлашга эътибор қаратиб, “бошқариладиган глобаллашув” стратегиясини амалга оширадilar.

Иқтисодиётда тўлиқ очиқ миллий бозорлар тушунчасини қайта кўриб чиқиш керак, чунки кўпинча контрафакт товарларни ўз ичига олган ҳаддан ташқари импорт маҳаллий ишлаб чиқаришга путур етказди. Ўтиш давридаги давлатлар иқтисодий рақобатбардошликни ошириш, маҳаллий ишлаб чиқаришни рағбатлантириш ва ички бозорларни кенгайтиришга эътибор

қаратиб, глобал ландшафтга босқичма-босқич интеграциялашув учун мослашувчан стратегияларни зудлик билан ишлаб чиқиши керак. Ушбу ёндашув уларнинг тарихий ва ижтимоий-иқтисодий императивларига мос келади.

Молиявий глобаллашув, биринчи навбатда, ягона жаҳон (глобал) молия бозорининг шаклланиши билан боғлиқ. Молия бозорининг глобаллашуви, жадал ривожланиши ва институционал тузилмадаги ўзгаришлар нафақат алоҳида мамлакатлар ва минтақаларнинг иқтисодий ҳаётига, балки бутун жаҳон иқтисодиётига ҳам сезиларли таъсир кўрсатмоқда. Жаҳон молиявий бозорининг глобал пул оқимларини қайта тақсимлаш механизми сифатидаги роли тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Жаҳон молия бозорининг таркибий қисмларида сезиларли таркибий ўзгаришлар, уларнинг тобора чуқурроқ ўзаро боғлиқлиги ва бир-бирини тўлдирувчилиги кузатилмоқда.

“McKinsey Global Institute” тадқиқот маркази жаҳон молия бозорларини ўрганиш бўйича тадқиқот ўтказди ва 1980-йиллардан буён 100 дан ортиқ мамлакатлардаги молиявий активларнинг батафсил таҳлилини тақдим этди [11]. Ушбу тадқиқот бир нечта муҳим фикрларни аниқлади. Хусусан, 2004-йил охиридаги жаҳон молиявий активларининг умумий ҳажми 118 триллион АҚШ долларидан ошди ва 2010-йилга келиб ҳозирги ривожланиш суръатини сақлаб қолган ҳолда 200 млрд. АҚШ долларига етди. 1999-йилда бу кўрсаткич 53 трлн. АҚШ доллари, 1980-йилда эса 12 трлн. АҚШ долларини ташкил қилган [12]. Бу шуни кўрсатадики, молиявий бозорлар капиталга яхшироқ киришни таъминлайди ва рискларни тақсимлашни оптималлаштиради.

Самарали молиявий бозорлар тўртта мақсадга хизмат қилувчи тартибга солувчи қонун асосида ишлайди [13]: биринчидан, хавфсизлик ва ишончлиликни сақлаш (бозор агентларининг эҳтиёткор хатти-ҳаракатларини рағбатлантирадиган тартибга солиш); иккинчидан, рақобатни рағбатлантириш; учинчидан, истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш; тўртинчидан, капиталдан маҳрум бўлган ижтимоий гуруҳларнинг капиталга киришига кўмаклашиш.

Кўпгина ҳолларда, озчиликлар ва кам таъминланган гуруҳларни ресурслар билан таъминлаш каби ижтимоий мақсадларга эришиш истаги (масалан, Қўшма Штатларда Жамиятни қайта инвестициялаш тўғрисидаги қонун ёки Федерал миллий ипотека ассоциацияси ипотека кредитлари учун маблағларни тўплаш учун мўлжалланган) иқтисодий мақсадларга эришишда ёрдам бериши мумкин. Худди шундай, истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш нафақат яхши ижтимоий сиёсат, балки молиявий бозорларда қандайдир назорат борлигига ишончни мустаҳкамлайди.

Бундай ишончсиз бозорлар чекланган ва самарасиз бўлиб қолади. Жаҳон молия бозори молиявий активлар ва воситалар билан савдо қилишнинг ҳам уюшган, ҳам норасмий тизимидир. Бу бозорда пул ва нақд пул эквивалентлари айирбошланади, кредит берилади, капитал ҳаракатга келтирилади. Бу ерда асосий ролни пул оқимларини эгаларидан қарз олувчиларга йўналтирувчи молиявий институтлар ўйнайди. Ҳар қандай бозор сингари, молия бозори ҳам молиявий ресурсларни харидорлари ва сотувчилари ўртасида тўғридан-тўғри алоқаларни ўрнатиш учун мўлжалланган.

Молия бозорининг бир нечта асосий турлари мавжуд: валюта бозори, кредит бозори, ссуда воситалари бозори (қарз қимматли қоғозлари), мулкӣ воситалар бозори (акциядорлик қимматли қоғозлари), гибрид ва ҳосилавий воситалар бозори.

Молиявий глобаллашувнинг кўринишларидан бири молиявий бозор инфратузилмаларининг интеграциялашувидир. НЙСЕ Глобал Экуитӣ Маркет (ГЕМ) ни яратишда фойдаланган стратегияни таъкидлаймиз. ГЕМ лойиҳасида 10 та етакчи глобал биржалар иштирок этмоқда. Алянс аъзолари ўз технологияларини сақлаб қоладилар, аммо электрон интерфейс умумий бўлади. Бундай иттифоқнинг бошқа мисоллари: Глобех, Чикаго Меркантиле Эхчанге (КМЕ), Париж фонд биржаси, Цингапур халқаро валюта биржаси (СИМЕХ).

Бразилиянинг "Болса де Меркардориас & Футурес" ва "Боурсе де Монреал" бирлаштириб, ягона айирбошлаш маконини ташкил қилди [13]. Рўйхатга олинган ҳар қандай биржа аъзолари электрон савдо тизимлари орқали

бошқа биржаларнинг деривативлари билан ишлашлари мумкин. Бундан ташқари, савдо олдинги терминаллардан миллий валюталарда амалга оширилади. Алянс биржаларнинг нафақат жаҳон бозорига интеграциялашувига, балки ўз маҳсулотларидан фойдаланиш кўламини кенгайтиришга ҳам ёрдам беради. НЙСЕ, Деутсче Бюерсе ва Токио фонд биржаси Стандарт & Пооръс билан шартнома тузди, унга кўра агентлик АҚШ, Япония, Канада, Австралия, Жанубий Корея ва бошқа мамлакатларнинг юзлаб компаниялари котировкаларини ҳисобга олган ҳолда глобал фонд индексини тузади. Дунёда биринчи марта сармоядорлар глобал қимматли қоғозлар саватига арзон ва тез сармоя киритишлари мумкин бўлади.

Сўнгги пайтларда кўплаб халқаро институтлар молиявий бозорларнинг глобаллашуви муаммолари билан шуғулланмоқда. Масалан, Иқтисодий Ҳамкорлик ва Тараққиёт Ташкилоти (ОЕКД) Канада Марказий банки билан биргаликда ушбу муаммонинг кўп жиҳатларини ўрганувчи ҳисобот тайёрлади. Иккала институт мутахассислари миллий ҳокимият органлари глобаллашув жараёнига ва биринчи навбатда, электрон тижоратни ривожлантириш, воситачиликни йўқотиш ва биржа тузилмаларининг яқинлашиши каби ҳодисаларга қарши чиқмаслигини таъкидламоқда.

Молиявий рискларнинг глобаллашуви. Ягона молия бозорининг вужудга келиши миллий компанияларнинг бошқа мамлакатлардаги молиявий аҳволга ўзаро боғлиқлигининг кучайишига олиб келади. Шу сабабли, молиявий инқирозлар амалда миллий хусусиятга эга бўлишни тўхтатди - маълум бир мамлакатда молиявий барқарорликнинг пасайиши, албатта, глобаллашув жараёнига жалб қилинган барча давлатларга таъсир қилади. Бу ерда алоҳида муаммо “иссиқ пул” феномени томонидан яратилган, биз кейинроқ батафсилроқ муҳокама қиламиз. Ривожланаётган бозор мамлакатларини жаҳон молия тизимига интеграциялаш катта фойда келтириши мумкин.

Бу мамлакатларга инвестицияларни молиялаштириш учун хориждан кўшимча ресурсларни жалб қилиш имконини беради, ички молия институтлари ва бозорларини ривожлантиришга, молиявий бошқарувни такомиллаштиришга

хизмат қилади. Аммо бошқа томондан, жаҳон бозорида давлат энди кафиллик функцияларини самарали бажара олмайди, чунки у фақат миллий бозор иштирокчилари фаолиятини тартибга солиши мумкин. Давлат ҳақиқатда жаҳон бозорининг оддий иштирокчисига айланмоқда, унинг мажбуриятлари (бу давлат қимматли қоғозлари ва валютани ўз ичига олиши мумкин) хусусий секторнинг мажбуриятлари билан бир қаторда бозорда котировка қилинади. Жаҳон бозори ҳукуматларнинг хатти-ҳаракатларини худди йирик корпорацияларнинг балансларини кузатгандек кузатиб боради.

Агар миллий ҳукумат муваффақиятли иш кўрсатса, у жалб қилинган қўшимча инвестициялар билан тақдирланади. Аммо, амалиёт шуни кўрсатадики, кўпинча бундай капитал оқимлари жуда беқарор. Бу, айниқса, ривожланаётган мамлакатлар ва иқтисодиёти ўтиш давридаги мамлакатлар учун тўғри келади. Агар сармоядорлар миллий ҳукумат аллақачон етарлича хатога йўл қўйган деб ҳисобласа, капитал мамлакатни келганидан кам бўлмаган тезликда тарк этади. 1994-йилда Мексикада ва 1997-1998-йилларда Жанубий-Шарқий Осиё мамлакатларида юз берган валюта инқирози мисоллари ҳали ҳам барчанинг хотирасида. Жиддий муаммолар ҳозирги молиявий инқироз даврида деярли барча мамлакатларга таъсир кўрсатди, кўплаб давлатлар ҳукуматлари, шунингдек, халқаро молия ташкилотлари ундан чиқиш йўлларини топишга ҳаракат қилмоқдалар.

Охириги 15 йил ичида халқаро молия соҳасида ишлайдиган мутахассислар сони икки баравар ошди. Бугунги кунда юқори ҳақ тўланадиган молиячилар, трейдерлар ва бошқа мутахассислар анча космополит бўлиб қолди. Шундай қилиб, БНП Парибаснинг Лондондаги офисида ходимларнинг 35 фоизи чет элликлар бўлиб, уларнинг ярмидан камроғи французлардир [12]. Бу ерда жойлашган турли хил бизнес турлари бир-бирига қўшни бўлишдан фойда кўради. Аслида, бу турли бозорлар учун улгуржи дўкон. Шу билан бирга, хорижий молия компаниялари устун ўринни эгаллайди.

Мусобақа энг яхши халқаро ўйинчиларни бирлаштиради. Бир жойда тўпланиб, хорижий компаниялар катта ликвид бозорни шакллантирадилар, бу

эса харажатларни камайтиради ва йирик операцияларни амалга ошириш имконияти билан рискларни камайтиради.

Бироқ, бу молиявий бозорларнинг глобаллашуви жаҳон молия тизимининг беқарорлигининг кучайишига аниқ олиб келади дегани эмас. Бозор иштирокчилари томонидан ҳукумат хатти-ҳаракатларининг мониторинги ҳукуматнинг эҳтиёткор сиёсати учун яхши туртки бўлиши мумкин. Молия бозорининг беқарорлиги нафақат ривожланаётган мамлакатларга, балки саноати ривожланган мамлакатларга ҳам таъсир қилади. Бироқ, у уларга биров бошқача тарзда тегади. Аксарият ҳолларда саноати ривожланган мамлакатларнинг давлат қарзи ривожланаётган мамлакатлардан фарқли равишда миллий валютада ифодаланади.

Молиявий глобаллашув жаҳон иқтисодиёти ривожланишида ҳал қилувчи кучга айланди, унинг даражаси маълум бир етукликка эришди. Валюта ва евровалюта бозорлари, хорижий валютадаги банк депозитлари, халқаро молия бозоридан жалб қилинган маблағлар, институционал инвесторлар жами ресурсларининг юқори динамикаси ва ўсиб бораётган ҳажми молиявий глобаллашувнинг жадал ривожланишининг ёрқин далилидир.

Жаҳон иқтисодиётида глобаллашув ва корпоратив интеграция янада катта таъсир кўрсатади. Глобаллашаётган дунё натижасида юзага келадиган ўзгаришларнинг кўлами ва тезлиги 2020-йилгача бўлган хусусиятларни белгилаб бериши кутилмоқда. Бироқ, дунё ўз ўзгаришини аллақачон яқунлаган деган тушунча баҳсли. Глобал ўзгаришлар, уларнинг кўлами, тезлиги ва чуқурлигидан қатъий назар, деярли чексиз кўринади. Шунга қарамай, глобал иқтисодий ўзгаришлар ва турли даражадаги ривожланиш даражасига эга бўлган тизимлар ва мамлакатларнинг яқинлашиши кўпроқ сезилади.

2025-йилги Глобал тенденцияларда тақдим этилган АҚШ, Хитой, Ҳиндистон ва Россиянинг келажак истиқболлари мунозара учун очиқ. Масалан, Россия Ғарб либерал ривожланиш моделидан кўра давлат капитализмини танлайди, деган башоратлар тўғри келмаслиги мумкин. Россиянинг кенг кўламли хусусийлаштириш ва корпоратив-олигархик тизими унинг бошқа ўзгаришларни

бошдан кечириш қобилиятига шубҳа уйғотди. Россия заифлашгани сари Евроосиё мамлакатларига кириб бориш стратегиясини амалга ошириш учун имкониятлар яратиши мумкин [10].

Ривожланаётган умумий иқтисодий маконларда нафақат ташқи иқтисодий алоқалар йўлидаги ички тўсиқлар бартараф этилиб, биргаликда божхона сиёсати олиб борилмоқда, балки иқтисодий сиёсатнинг бошқа йўналишлари - таркибий, пул-кредит, ижтимоий ва бошқалар ҳам мувофиқлаштирилмоқда. Шундай қилиб, ушбу мамлакатлар гуруҳига кирувчи хўжалик юритувчи субъектлар учун имтиёзли интеграция "ороллари" шаклланади. Дунёнинг бошқа мамлакатларидаги корхоналар ва фирмалар одатда интеграция бирлашмалари ҳудудида ҳеч қандай имтиёзларсиз энг қулай давлат режими ва миллий режимдан фойдаланадилар.

Хулоса ва таклифлар. Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки, молиявий глобаллашувнинг ижобий аҳамиятини ортиқча баҳолаш қийин: инсониятнинг имкониятлари беқиёс кўпаймоқда, унинг ҳаётининг барча жабҳалари тўлиқроқ ҳисобга олинади ва уйғунлашув учун шароитлар яратилади. Жаҳон иқтисодиётининг молиявий глобаллашуви инсониятнинг умуминсоний муаммоларини ҳал қилиш учун жиддий асос яратади. Глобаллашув жараёнларининг ижобий оқибатлари (фойдалари) қаторига қуйидагилар киради:

биринчидан, молиявий глобаллашув ихтисослашув ва халқаро меҳнат тақсимотининг чуқурлашишига ёрдам беради. Унинг шароитида маблағлар ва ресурслар, биринчи навбатда, капитал янада самарали тақсимланади, бу эса пировардида ўртача турмуш даражасини оширишга ва аҳолининг ҳаёт истиқболларини кенгайтиришга ёрдам беради (улар учун арзонроқ);

иккинчидан, глобаллашув жараёнларининг муҳим афзаллиги миқёсдаги иқтисоддир, бу эса потенциал равишда харажатларни камайтириш ва нархларни пасайтиришга, натижада барқарор иқтисодий ўсишга олиб келиши мумкин;

учинчидан, молиявий глобаллашувнинг афзалликлари, шунингдек, барча томонларни қониқтирадиган ўзаро манфаатли асосда эркин савдодан олинadиган ютуқлар билан боғлиқ;

тўртинчидан, молиявий глобаллашув бозорларни кенгайтириш ва рақобатни кучайтириш орқали янги технологияларнинг янада ривожланишини ва уларнинг мамлакатлар ўртасида тарқалишини рағбатлантиради. Унинг шароитида тўғридан-тўғри инвестициялар ўсиш суръати жаҳон савдосининг ўсиш суръатларидан анча юқори бўлиб, бу саноат технологиялари трансфери ва трансмиллий компаниялар шаклланишининг энг муҳим омили бўлиб, миллий иқтисодиётларга бевосита таъсир кўрсатади. Глобаллашувнинг афзалликлари етакчи хорижий давлатларнинг илғор илмий-техникавий, технологик ва малака даражаларидан бошқа мамлакатларда тегишли соҳаларда фойдаланиш натижасида олинган иқтисодий фойда билан белгиланади, бу ҳолларда янги ечимларни жорий этиш бир даврда содир бўлади;

бешинчидан, молиявий глобаллашув халқаро рақобатнинг кучайишига ёрдам беради. Баъзида глобаллашув мукаммал рақобатга олиб келади, деб таъкидланади. Дарҳақиқат, биз янги рақобат соҳалари ва анъанавий бозорлардаги кескин рақобат ҳақида гапиришимиз керак, бу алоҳида давлат ёки корпорациянинг кучидан ташқарида. Ахир, ички рақобатчиларга ўз ҳаракатларида чексиз кучли ташқи рақобатчилар кўшилади. Жаҳон иқтисодиётидаги глобаллашув жараёнлари, авваламбор, фойдалидир. Истеъмолчилар, чунки рақобат уларга танлаш имкониятини беради ва камайтиради;

олтинчидан, молиявий глобаллашув глобал миқёсда капитал оқими ва ишлаб чиқаришнинг рационализацияси ва илғор технологияларнинг тарқалиши, шунингдек, глобал миқёсда доимий инновациялар учун рақобат босими натижасида ҳосилдорликнинг ошишига олиб келиши мумкин;

еттинчидан, молиявий глобаллашув мамлакатларга кўпроқ молиявий ресурсларни сафарбар қилиш имконини беради, чунки инвесторлар кўпайган бозорларда кенгроқ молиявий воситалардан фойдаланишлари мумкин;

саккизинчи, молиявий глобаллашув инсониятнинг умуминсоний муаммоларини, биринчи навбатда, экологик муаммоларни ҳал қилиш учун жиддий асос яратади, бу эса жаҳон ҳамжамиятининг саъй-ҳаракатларини

бирлаштириш, ресурсларни бирлаштириш, турли соҳалардаги ҳаракатларни мувофиқлаштириш билан боғлиқ.

Биз кўплаб экспертларнинг молиявий глобаллашувнинг якуний натижаси дунёда фаровонликнинг умумий ўсиши бўлиши керак деган фикрига қўшиламыз. Шундай қилиб, молиявий глобаллашув объектив ривожланиш тенденцияси бўлиб, унга яқин келажакда ҳақиқий муқобил йўқ. Аммо у, ҳар қандай иқтисодий жараён каби, инқирозлар ва қарама-қаршилиқлар, шаклларнинг ўзгариши ва уларнинг намоён бўлишисиз фақат кўтарилиш чизиғи бўйлаб содир бўлиши мумкин эмас.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Shavkat Oltaev. Herausforderungen und Lösungen beim Bau einer Gemeindeabteilung und Investitionen in Familienunternehmer (Am Beispiel von Navobod NCM des Bezirks Samarkand). Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. 93-97 pp. <http://doi.org/10.5281/zenodo.5513703>

2. Shavkat Oltaev. Wide Opportunities for Innovative Development of Small Business And Private Entrepreneurship in our Country. Academic Journal of Digital Economics and Stability, 2021. Online: <https://academicjournal.io> 7-13 pp. <https://economics.academicjournal.io/index.php/economics/article/view/334>

3. Shavkat Oltaev. Challenges and solutions in constructing a community section and investing in family entrepreneurs (On the example of Navobod NCM of Samarkand district). American Journal of Research. 2021 USA, Michigan 34. 34-37 pp. <https://zenodo.org/record/5514016>

4. Shavkat Oltaev. A strong family is as basic of the prosperity of the neighborhood. American Journal of Research. 2021 USA, Michigan 30. 30-33 pp. <https://zenodo.org/record/5513761>

5. Shavkat Oltaev. The role of the state in the innovative development of Tourism. The American journal of management and economics innovations. (TAJMEI). 2021. USA. <https://doi.org/10.37547/tajmei/Volume03Issue10-05> 17-20 pp.

6. Shavkat Oltaev. Innovative Education Is An Important Factor To Increase The Efficiency Of Economic Education. The American Journal of Interdisciplinary

Innovations and Research. <https://doi.org/10.37547/tajir/Volume03Issue11-02> 2021. 9-13 pp.

7. Shavkat Oltaev. Innovative Education is an Important Factor in Increasing the Efficiency of Economic Education. Journal of Marketing and Emerging Economics. 54-57 pp. <https://openaccessjournals.eu/index.php/jmee/article/view/940>

8. Shavkat Oltaev. Creation of new jobs in our country – an important factor in providing employment. Modern views and research – 2021. International scientific and practical Conference. London, UK. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5570503> 2021. P: 41-43

9. Shavkat Oltaev. Improving Ways of Attracting Foreign Investments to the National Economy and Using Them. International Journal Miasto Przyszłości, 92–95 pp. 2022. <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/503>

10. Shavkat Oltaev. Issues of attracting foreign investments to the regions of Uzbekistan: problems and solutions. International journal of social science. 96–100 pp. (2022). <https://www.gejournal.net/index.php/IJSSIR/article/view/923>

11. Shavkat Oltaev. Ways of increasing the efficiency of using labor resources (on the example of the Samarkand region). Journal of Hunan University (Natural Sciences) Vol. 49. <https://johuns.net/index.php/abstract/445.html> №10. 2022.

12. Shavkat Oltaev. (2024). Ways of government support for innovative activity in the field of service provision. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 4(01), 231–236. <https://doi.org/10.55640/eijmrms-04-01-41>

13. Shavkat Oltaev. (2024). Financial sources and organizational and legal basis of social protection of the country's population. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 4(01), 244–250. <https://doi.org/10.55640/eijmrms-04-01-43>